
Н.І. Редіна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ДІЄВИЙ ЧИННИК СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКЕ СПІВТОВАРИСТВО

У всіх сферах життєдіяльності людини і суспільства все більше утверджуються загальноцивілізаційні тенденції розвитку, властиві ХХІ ст. Передусім це тенденція зближення націй, народів, держав через створення спільного економічного, інформаційного, а зважаючи на вимоги Болонського процесу, й освітнього простору Європи.

Друга тенденція – це перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій і формування суспільства знань.

Ці та інші тенденції висувають основні пріоритети – освіту і науку як сфери, що забезпечують розвиток людини і суспільства.

Приємно відзначити, що позитивні зміни на макрорівні в системі вищої освіти і науки останніми роками набули стабільного характеру.

Впродовж року підвищені посадові оклади освітянам і науковцям в цілому на 32 %.

Указом Президента стипендія студентам підвищена більш ніж удвічі, причому, що не менш важливо, її розмір орієнтовано на мінімальний прожитковий мінімум – не менше 30 %. Це буде становити 102 грн для студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

Для підтримки талановитої молоді запроваджено 700 стипендій Президента України, 500 стипендій Верховної Ради України та 100 стипендій Кабінету Міністрів України.

У 2003 р. фактично розблоковано кредитування здобуття вищої освіти. На ці цілі з Державного бюджету виділено 15 млн грн. Майже 4,2 тис. осіб надано соціальні послуги.

Вперше на 100 % забезпечено видання підручників, повністю отримано кошти на комп'ютеризацію сільських шкіл.

Поступово реалізується одне з головних завдань, що визначено національною доктриною розвитку освіти, – це розширення доступу до вищої освіти.

У 2003–2004 рр. на перший курс вищих навчальних закладів зараховано понад 635 тис. осіб (вищі навчальні заклади I – II рівнів акредитації – 202 тис., III – IV рівнів акредитації – 433 тис.)

Зростають обсяги державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою. За останні 6 років цей показник для бакалаврів зріс з 96,4 до 127, 0 тис. (на 24 %), а обсяги підготовки магістрів – у 3,5 раза.

У 2003 р. до вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації зараховано 285 тис. випускників старшої школи, що становить 58% від їх загальної кількості.

Показник чисельності студентів на 10 тис. населення досяг значення 512, а контингент лише за один рік зріс на 166 тис. і становить 2 млн 430 тис.

Однак проблеми формування досконалої мережі вузів залишаються вельми актуальними. Таке завдання поставлене в Указі Президента України “Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України”, де йдеться також і про збереження за вищими навчальними закладами державної форми власності статусу бюджетних установ.

Тому дуже своєчасним є прийняття “Комплексної програми вдосконалення професійної підготовки фахівців вищими навчальними закладами Міністерства фінансів України” відповідно до наказу № 290 Міністерства фінансів України від 02.04.2004 р.

Безперечно, в системі вищих навчальних закладів Міністерства фінансів України згідно з наказом Міністерства фінансів України “Про організацію науково-дослідних робіт у Міністерстві фінансів України” від 21.11.2003 № 638 набула актуальності і наукова складова. Але фінансове забезпечення наукової сфери вищих навчальних закладів явно поступається відомчому сектору науки.

Активізувалася і міжнародна діяльність. Інтеграція вищої освіти в європейське співтовариство стає більш динамічною і досконалою. Так, наприклад, за останні три роки наш інститут започаткував співпрацю з іноземними партнерами з 9 країн світу на основі 12 угод різного рівня. Зростає інтерес до навчання в Україні й у іноземної молоді.

Однак насамперед слід визначити шляхи ефективної реалізації основних напрямів виконання “Комплексної програми вдосконалення професійної підготовки фахівців вищими навчальними закладами Міністерства фінансів України”.

Першим і визначальним критерієм ефективності діяльності вищої освіти в цілому і будь-якого вищого навчального закладу зокрема є попит фахівців на ринку праці.

І тут існує декілька аспектів. Насамперед – це рівень співпраці навчального закладу в особі конкретного факультету і кафедри з роботодавцем та із створеними у закладах підрозділами, що займаються проблемами працевлаштування. Форми їх роботи, на жаль, залишаються незмінними впродовж кількох десятиліть і тому малоефективними.

Система “вищий навчальний заклад – роботодавець” повинна працювати на всіх етапах, починаючи від відбору абітурієнтів до працевлаштування випускників з подальшим забезпеченням їхньої професійної адаптації.

З іншого боку, поки що не виявляють належної зацікавленості у співпраці з вищими навчальними закладами і самі роботодавці. Хоча коло спільних інтересів для обох сторін надзвичайно широке. Без надання цій діяльності загальнодержавного характеру очікувати якихось кардинальних змін не доводиться. Ця проблема стала предметом турботи Президента України Леоніда Даниловича Кучми, який у своєму указі від 17 лютого 2004 р. чітко визначив напрями такої роботи: “прискорити розроблення ефективних механізмів стимулювання участі роботодавців у підготовці та працевлаштуванні фахівців, організації практики студентів і підтримці навчальних закладів у реалізації освітніх та наукових проектів”.

Одним з перших кроків має стати підписання генеральної угоди між Міністерством науки і культури і Федерацією роботодавців України.

Вважаємо, що сам факт існування державного вищого навчального закладу не може бути гарантією отримання державного замовлення як на підготовку фахівців з вищою освітою, так і фахівців вищої кваліфікації.

Потрібно опрацювати питання щодо визначення рейтингу вищих навчальних закладів і впровадження елементів своєрідного тендеру на розміщення державного замовлення з урахуванням ефективності працевлаштування випускників як результату співпраці з роботодавцями.

Важливим чинником підвищення ефективності у вищій школі є рівень організації навчального процесу, запровадження новітніх технологій навчання та забезпечення мобільності студентів.

При зростаючих потоках наукової інформації репродуктивне засвоєння студентом певного обсягу знань стає вже неможливим.

Модернізація навчального процесу відбувається через збільшення обсягів самостійної роботи, індивідуалізацію навчання, запровадження новітніх технологій.

Зрозуміло, що самостійна робота студентів передбачає відповідне науково-методичне забезпечення. Саме на це спрямовується робота викладачів. А це непросто, бо для багатьох з них краще проводити лекції, традиційно приймати іспити і т.д., ніж розробляти нові дидактичні матеріали та ще й завдання для модульно-рейтингового контролю.

2004/2005 навчальний рік оголошений Міністерством освіти і науки України роком посиленої уваги до новітніх технологій навчання. На шляху до Болонського процесу нашим вищим закладам потрібно неформально здійснити ряд важливих кроків, а саме:

- впровадження двоциклового навчання (бакалавр – 4 роки і магістр – 1 рік), при цьому як і у всіх країнах Європи потрібно знайти прийнятні для роботодавців диверсифікації програм підготовки бакалавра і магістра;
- впровадження системи кредитних одиниць;
- впровадження з урахуванням прийнятних пропозицій фундаментальної і профільної підготовки європейського зразка і додатка до диплома;
- забезпечення високого рівня академічної мобільності студентів, викладачів і науковців;
- узгодження з роботодавцями питань працевлаштування випускників.

Оновленню вищої освіти значною мірою сприятиме дистанційна освіта. Як відомо, минулого року Кабінетом Міністрів України затверджено Державну програму розвитку дистанційної освіти, а Міністерством фінансів розроблено відповідний план заходів на її реалізацію у відомчих вищих навчальних закладах.

Водночас для надання дистанційній освіті масштабів державного рівня слід докласти немало зусиль. Насамперед створити нормативно-правове поле, яке б забезпечувало її оптимальне функціонування з урахуванням норм міжнародного права, документів, що регламентують процедуру ліцензування та акредитації навчальних закладів з надання дистанційної

освіти, методології застосування дистанційних технологій у традиційних формах вищої освіти тощо.

Вища освіта буде ефективною настільки, наскільки структура освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціальностей та їх змістовне наповнення відповідатимуть тенденціям розвитку освіти та економіки у міжнародному контексті.

Перелік напрямів і спеціальностей підготовки фахівців з вищою освітою відпрацьовується в Україні з 1994 р. Практична реалізація проголошеного наміру щодо приєднання до Болонського процесу потребує вдосконалення діючого Переліку напрямів і спеціальностей та системи освітньо-кваліфікаційних рівнів. При цьому зміни необхідно проводити в комплексі із завданнями переходу на кредитно-модульну систему та спрощення структури і змісту стандартів освіти.

Як визнано Міністерством освіти і науки України, середній рівень послуг в економічній освіті значно поступається світовим стандартам, не забезпечує підготовку економістів і менеджерів, здатних спілкуватися однаковою професійною мовою не тільки із зарубіжними партнерами, а навіть з підготовленими колегами з України. Причина – у відсутності кваліфікованих кадрів викладачів, необізнаності з сучасною практикою бізнесу, недостатня математична підготовка, відсутність коштів, а нерідко – нездатність персоналу до перенавчання. Тому вищі навчальні заклади системи Міністерства фінансів повинні взяти участь у доопрацюванні проекту запропонованої концепції розвитку економічної освіти і дати конкретні пропозиції вирішення існуючих проблем.

Відомо, що забезпечити необхідну якість підготовки випускників можливо, лише маючи підготовленого вступника.

Останніми роками нами у цьому питанні зроблено чимало. Це розширення доступу за рахунок збільшення прийому, рання профорієнтація, забезпечення більшої об'єктивності вступних іспитів. Тому слід готуватися до впровадження у вищих навчальних закладах системи незалежного зовнішнього тестування.

Особливої уваги у сучасних умовах потребує питання виховання студентської молоді. Нинішнє покоління студентства має багато переваг перед попередниками. Але й завдання, які постають на їх шляху, також ускладнюються.

Специфіка негативних проявів серед студентів обумовлена також особливостями їхнього вікового, фізичного і психічного розвитку, незавершеністю морального становлення, соціальною незрілістю та правовою невідповідністю. Тому велика увага приділяється підвищенню інтересів молоді до книги, мистецтва, змістовного дозвілля, культури взагалі.

Широко використовуються виховні можливості фізичної культури і спорту. Якщо середній показник охоплення студентів фізкультурно-оздоровчою та спортивно-масовою роботою у 119 перевірених Міністерством освіти і науки України вищих навчальних закладах становить лише 15,3 %, то у нашому інституті – 74 %. За допомогою Дніпропетровської

обласної державної адміністрації та міської ради інститут будує сучасний спортивний комплекс.

Проведений аналіз свідчить про потенційні можливості, які необхідно використати для освітньої та наукової діяльності з тим, щоб забезпечити нові потреби у розвитку як окремої людини, так і українського суспільства в цілому.